

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЧІКУВАНЬ ТА НАСТАНОВЛЕНЬ ЩОДО ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЧЛЕНІВ НОВОСТВОРЕНИХ ГРУП

У статті представлено модель рольової комунікації у груповій взаємодії, створену на основі теоретичного аналізу останніх досліджень у психології груп, взаємодії та комунікації. Визначено, що основу регуляції взаємодії складають показники внутрішнього світу суб'єктів взаємодії, серед яких чільне місце посідають ставлення до інших членів групи, настановлення та очікування. Охарактеризовано спільний простір взаємодії, який пов'язаний з персоналізаціями і який учасники взаємодії наповнюють своїми смислами. Узагальнено рольові аспекти психології взаємодії, що дозволило виділити статусно-позиційні, дистанційно-емоційні та ціннісно-експектаційні аспекти при моделюванні рольової комунікації. Представлено результати першого етапу емпіричного дослідження очікувань та настановлень стосовно групової взаємодії на початкових етапах розвитку групи. Визначено змістовні характеристики особливостей прояву і відображення внутрішнього світу особистості у спілкуванні з іншими. Встановлено, що деякі очікування і настановлення відрізняються в залежності від позицій, які посідають молоді люди. Проте по ряду властивостей і проявів молоді люди не роблять відмінностей у своїх настановленнях і очікуваннях, незважаючи на позиції. Здійснено спробу охарактеризувати внутрішні та зовнішні границі особистих меж і їх суттєві ознаки, серед яких включеність у взаємодію, персоналізація і групова ідентичність.

Ключові слова: мала група, групова взаємодія, взаємні очікування, настановлення, новостворена група.

Проблема. Групова форма навчання означає постійне створення нових груп, поділ на мікрогрупи та появу нових членів груп. Члени груп системи освіти вступають у взаємний обмін – діями, почуттями, думками та ін., тобто у групову взаємодію. Вони беруть участь у спільній діяльності, для чого мають розуміти один одного та досягати спільних та особистих цілей. Якими засадами керуються у своїй поведінці члени новостворених груп?

Молоді люди глибоко мотивовані взаєминами з одногрупниками, стурбовані тим враженням, яке вони справляють на інших, схвилювані тим, що про них думають однолітки. Встановлено, що тільки завдяки соціальній складовій виникає і розвивається внутрішній світ людини у тому вигляді, до якого ми звикли. В умовах навчання в членів навчальної групи виникають стереотипи, в основі яких лежать настановлення та очікування, що спрямовують комунікацію, допомагають орієнтуватися у груповій взаємодії та

обирати ті чи інші ситуативні лінії поведінки. На даний час питання про співвідношення настановлень і ставлень до однолітків з очікуваннями, їх зміст, а також формування у нещодавно створених групах не є вичерпно дослідженим і тому актуальним.

Метою даної статті є проаналізувати особливості рольової комунікації у груповій взаємодії на початкових етапах групової динаміки у групах, опосередкованих навчальною діяльністю у рамках вищого навчального закладу, та охарактеризувати такі змістовні характеристики групового і індивідуального свідомого-несвідомого, як настановлення і очікування стосовно себе та іншого у груповій взаємодії.

Членів навчальних груп об'єднує ряд показників, деякі з яких досить досліджені на даний час, такі, як спільна діяльність навчання, комунікація і обмін інформацією, взаємини, взаємовпливи та взаємодія. Соціальний механізм впливу групи на своїх членів сформований на основі досвіду багатьох поколінь. Серед соціально-психологічних аспектів груп, які досліджувалися останнім часом, адаптація, надійність, прийняття групових рішень, виникнення і існування багаторівневого групового суб'єкта, становлення групової ідентичності; набули розвитку параметрична, мікрогрупова та рольова теорії малих груп (П.П.Горностай, О.А.Мирошніченко, С.В.Саричев, М.І. Семечкін, Л.І.Уманський, О.С.Чернишов).

Члени групи вступають у взаємодію з суб'єктних позицій і вносять у групові взаємини часточку себе. Під час групової взаємодії, за влучним висловом О.І. Донченко, один суб'єкт взаємодії представлений в іншому [6]. Ми вважаємо, що для взаєморозуміння з партнером по взаємодії треба знайти «точки перетину» з ним, оскільки взаємодія, на нашу думку, відбувається на перетині внутрішніх світів учасників взаємодії. Внутрішній світ людини Б.Г. Ананьєв розглядав поряд з її інтраіндивідуальною структурою і організацією особистісних властивостей та наголошував, що внутрішній світ визначається різноманітністю зв'язків особистості з суспільством в цілому та різними соціальними групами [1]. Внутрішній світ людини – це суб'єктивна реальність,

внутрішній зміст психологічної діяльності, характерний для даної конкретної людини. П.П. Горностаєв визначає життєвий світ як психологічний просторово-часовий світ людини, наголошуючи на його суб'єктивності і ціннісній означеності [5]. Окрім часо-просторової структури, Т.М. Березіною досліджувався зміст внутрішнього світу [2]. Вважаємо, що до змісту внутрішнього світу людини можуть входити уявлення про себе і іншого, інтенції стосовно своєї поведінки, і експектації стосовно смислового наповнення рольової поведінки партнерів по взаємодії.

Перетин внутрішніх світів учасників взаємодії може відбуватися у сфері усвідомлюваного як обмін образами, думками, впливами, засадами спільної діяльності, якими можуть бути мотиваційні основи, цінності, цілі та наміри. На перетині виникають «точки зіткнення», які стають початком спільного простору взаємодії, наповненого спільними цілями та думками, взаємодоповнюючими властивостями та рисами характеру, які актуалізуються компліментарно до партнерів по взаємодії та відповідно до ситуації. Відбувається своєрідна «співнастройка» та трансформація ситуативних завдань учасників взаємодії.

На нашу думку, взаємодію можна змодельовати як поєднання і перетин життєвих світів її учасників, їх порівняння, перебудову, обмін, взаємовплив та відбудову і узгодження меж. Тобто, у взаємодії здійснюється творення спільного простору взаємодії, який учасниками взаємодії наповнюється власними смислами і може складатися з цілей, цінностей, уявлень, спогадів, думок, настановлень, очікувань, та ін. Групова взаємодія передбачає взаємні дії і співпрацю в рамках групи. За В.П. Казмиренком, учасники комунікативного поля створюють те, що з позицій соціокультурної перспективи називається міжсуб'єктністю, яка визначає для учасників взаємодії віру в загальний світ [7]. Спільний простір взаємодії відзначається персоналізацією учасників: відображена суб'єктність набуває ідеальної представленості в життєдіяльності інших людей. В процесі персоналізації настає перетворення інтелектуальної і афективно-потребнісної сфери однієї особистості під впливом іншої [11].

Ми стверджуємо, що внутрішній (інтрасуб'єктний) простір, який проявляється у інтерсуб'єктній взаємодії, вміщає інтенції, цілі, цінності та смисли суб'єктів взаємодії, які проявляються і відображуються у ставленнях до інших учасників взаємодії. Розуміння взаємодії як спільної діяльності, наголошує В.П. Казьмирєнко, вимагає враховувати, що в ній відбувається розвиток ставлень одного члена колективу до інших [7].

В соціальній психології настановлення враховуються при вивченні ставлень особистості як члена групи до тих чи інших соціальних об'єктів, стійкості і узгодженості, а також механізмів саморегуляції соціальної поведінки [8], зокрема, можливі настановлення щодо ставлення до себе і до інших (В.П. Зінченко, П.М. Шихіреєв). Під соціальним настановленням (атітюдом) розуміють стійке, фіксоване утворення особистості, що надає стабільності та спрямованості її діяльності, поведінці та уявленням про світ, групу і про саму себе. Настанови викликають почуття, дії, думки і допомагають оцінювати зовнішній світ [11], виступають як неусвідомлюваний стан готовності людини певним чином сприймати, оцінювати і діяти по відношенню до оточуючих її людей або об'єктів [4]. Наявність певного настановлення визначає подальшу поведінку особи у відповідь на події та явища повсякденного життя. Значний внесок у розуміння настанов внесла грузинська психологічна школа (Д.Н. Узнадзе, А.Є. Шерозія, та ін.), згідно з ним, настанови існують між несвідомим і свідомістю. В них концентрується досвід минулого, певним чином перероблений, цей досвід впливає на ті вибори, які люди роблять, ставлення, які формуються, та очікування. Очікування є частиною нашого психічного життя, усвідомлюються неповною мірою і коригують наші дії у теперішньому, формуючи таким чином бажане майбутнє. Так відображається часовий вимір внутрішнього світу людини. Проблематика очікувань (експектацій) у сфері міжособистісних відносин розкрита у низці робіт, зокрема, Г. Блумера, О.О. Бодальова, Я.Л. Коломинського, М.В. Кондратьєвої, Ч. Кулі, Дж. Міда, Т. Шибутані та ін.

Настановлення виникають на основі минулого досвіду, проявляються в теперішньому і допомагають орієнтуватися в ситуації, обирати рольові моделі поведінки. Можна сказати, що настановлення та очікування пов'язані через ставлення, проте розведені у часі. Певним чином, очікування можна охарактеризувати як настановлення стосовно майбутнього, майбутньої поведінки, майбутніх подій. Спільним для настановлень і очікувань є те, що вони мають тотожну трикомпонентну структуру, що включає когнітивний, емотивний та поведінковий компоненти (М. Сміт, К. Муздибаєв, В.С. Іванова та ін.). На поточний час зміст настановлень і очікувань щодо групової взаємодії вичерпно не досліджений та потребує з'ясування.

Учасникам взаємодії властиво моделювати власну взаємодію з певною особою та очікувати від неї певного емоційно забарвленого ставлення. Основою щодо очікувань стають, в тому числі, існуючі настановлення, стереотипи, уявлення та досвід взаємодії з цією людиною, що сформувалися раніше. На початковому етапі існування групи за відсутності достатньо стійких ставлень її члени орієнтуються у просторі взаємодії завдяки внутрішнім інтрасуб'єктивним підставам, зокрема, настановленням та очікуванням стосовно інших. Показниками внутрішнього світу особистості є настановлення щодо власної поведінки та очікування (експектації) стосовно поведінки партнерів по взаємодії, які мають вимір майбутнього, витікають зі ставлень та пов'язані з ситуативними і рольовими особливостями, значущими у взаємодії.

Настановлення та очікування – змістовна реальність внутрішнього світу людини. В залежності від того, позитивні чи негативні подібні очікування, молоді люди обирають певний стиль взаємодії та вибудовують власні межі, внаслідок чого дозволяють собі наблизитися на певну відстань до меж іншого. Наставлення і очікування як передумови ставлень приймають участь у побудові спільного простору та вибудові меж учасниками взаємодії.

Однією з функцій меж є створення психологічної безпеки, яка допомагає підтримувати цілісність та захищеність Я [14]. Соціальні межі, за С.К. Нартовою-Бочавер, визначаються позицією та статусом людини у групі,

пов'язані з асиміляцією та оптимізують процеси соціальної адаптації і соціалізації [12]. Динаміка психологічного простору особистості, зокрема, коливання персоналізації та відособення відбувається навколо границь. Мірилом меж, на нашу думку, можуть бути включеність у взаємодію, що визначає позицію, міжособову дистанцію, та чутливість одного учасника взаємодії до іншого. Більшою або меншою мірою включеність у рольове спілкування можна розглядати як діяльність по узгодженню і встановленню меж.

Під час взаємодії в рамках малої групи її члени послуговуються певним статусом і займають ті чи інші позиції у груповій структурі, що спричиняє відповідні очікування. Специфічним паттерном поведінки, який демонструє член групи, базуючись на очікуваннях інших її членів, та власних очікуваннях і уявленнях стосовно схвалюваних норм та зразків поведінки, є роль [3, 8]. Прийняття ролі надає право очікувати від оточуючих поведінку, яка відповідає їх рольовій позиції, і обов'язок вести себе відповідно очікуванням інших людей [11]. Нормативність спілкування, на думку В.П. Казьмиренка, забезпечує одну з найголовніших, функцію регуляції взаємодії в тих чи тих соціокультурних реальностях [7].

На нашу думку, роль фіксує динамічну статусно-позиційну модель спілкування [8], несе у собі інформацію про внутрішній світ людини та визначає потенційні особливості взаємодії з іншими. Рольова комунікація – це процес втілення рольової стратегії, обміну ролями та дискурсу смислів. Сфера відображення рольової реальності групи – моделювання мети взаємодії та шляхів досягнення цієї мети, сценарію взаємодії, за допомогою ролі, як такої форми взаємодії, що має правила, закріплює норми і надає права.

На нашу думку, рольова комунікація є основою взаємодії і завдяки цьому стає складовою і рушійною силою групової динаміки. Аналіз рольової комунікації в процесі групової взаємодії дозволяє виділити у ній статусно-позиційні, дистанційно-емоційні та ціннісно-експектаційні аспекти, які

пов'язані між собою і, вважаємо, не зустрічаються окремо, проте виокремлені нами для зручності аналізу явища (рисунок 1).

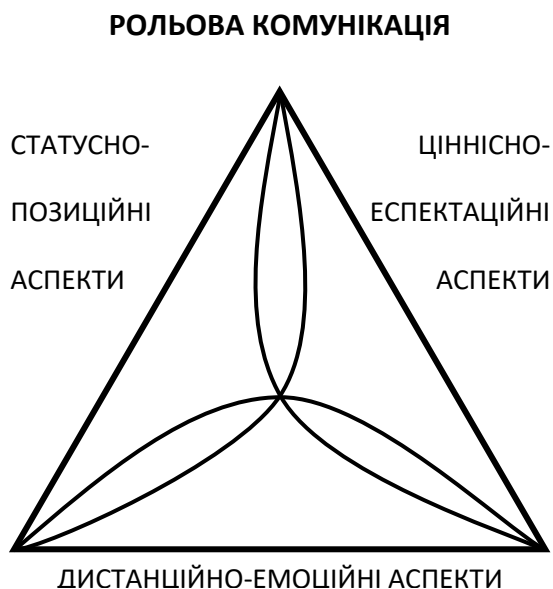

Рис.1. Модель рольової комунікації.

Під кутом зору **статусно-позиційних** аспектів на перший план виходить включення молодої людини в групову мережу статусів, позицій і функцій. Вони знаходять вияв у тому, що суб'єкт взаємодії посідає певне положення, позицію у системі міжособових відношень, що визначає його права, обов'язки і привілеї, а також авторитет серед інших членів групи. Подібна диференціація є досить актуальною у новостворених групах. Іntenції до певного статусу у групі будуть відображатися у спілкуванні суб'єкту взаємодії. Таким чином, рольова структура групи та поле групового свідомого-несвідомого породжує і об'єктивує взаємні очікування стосовно прояву тих чи інших паттернів поведінки.

Дистанційно-емоційні аспекти рольової комунікації відповідають за встановлення дистанції і узгодження меж та підкреслюють значення ролей для поєднання і відмежування, спілкування і відособлення як певного континууму. Границі характеризуються психологічною дистанцією, яку люди займають один відносно одного. В свою чергу, дистанція, а, отже, й межі, можуть бути регульовані за допомогою емоційних ставлень. Так, симпатія наближає, зменшує дистанцію, а негативний емоційний прояв відторгає, збільшує

дистанцію. Відсутність суверенності психологічного простору і меж може мати наслідками відчуженість та відмежування.

Функція **ціннісно-експектаційних** аспектів полягає в створенні системи смислів та значень в означенні рольової поведінки інших членів групи та власної, а також узгодження її з власними настановленнями та експектаціями,

У групах відбувається процес узгодження ціннісно-смыслових основ взаємодії та врівноваження взаємних очікувань стосовно рольової поведінки членів групи, у яких відбиваються наявні у них ціннісні орієнтири, які також задають рамку границь.

У проведеному дослідженні ми приділили увагу напрямкам, які б могли ілюструвати прояв настановлень і очікувань щодо групової взаємодії у молоді. Методиками, які були застосовані у емпіричному дослідженні, проведеному у 2015 році за участю студентів першого курсу КНЛУ (51 особа), були соціометрія, «Експертна діагностика взаємодії у малих групах» О.С. Чернишова, С.В. Саричева, Q-сортування В. Стефансона та «Дослідження комунікативно-характерологічних рис» Т. Лірі.

Найбільш важливим настановленням відносно групової взаємодії, на нашу думку, є, з точки зору формування спільного поля взаємодії і меж, критерій «включеність у взаємодію», який був досліджений нами за методикою О.С. Чернишова, С.В. Саричева. Експертні оцінки членами групи самої групи як одиниці, за рівнем включеності, ієрархії та варіативності, самостійності і ініціативності у взаємодії новостворених груп набувають значень, близьких до середніх. Можна стверджувати, що настановлення на включеність у взаємодію позитивні, рівень включеності (4,14), дещо вищий за середнє значення; але особисті оцінки цього параметру суттєво відрізнялися у різних членів групи. Інші критерії отримали такі середні значення: «ієрархія і варіативність взаємодії» (3,86), «самостійність і ініціативність у взаємодії» (5,14). Висловимо уявлення про те, що власні настановлення членів групи про включеність до групи відбиваються у оцінці ними включеності групи. Зазначимо, отримані

показники цілком очікувано характеризують очікування стосовно поведінки інших членів малих груп, які прагнуть до успіхів у навчальній діяльності.

Змістовні характеристики особливостей прояву і відображення внутрішнього світу особистості у спілкуванні з іншими у вигляді очікувань і настановлень щодо групової взаємодії досліджувалися нами таким чином. За процедурою проведення методик В. Стефансона та Т. Лірі досліджувані рангували власні настановлення стосовно комунікативної поведінки та комунікативно-характерологічних рис за такими рольовими позиціями: «Я», «Я у взаємодії», та власні очікування стосовно симпатичного та антипатичного члена групи. Отримані оцінки очікувань і настановлень за кожною з вказаних позицій були нами підсумовані по групі досліджуваних і проранговані. Надалі був проведений контент-аналіз отриманих даних відносно рис «Я» і «симпатичного іншого». Далі був підрахований коефіцієнт кореляції Спірмена, який показав, що схожість між рисами «Я» і «симпатичного іншого» є значущою на рівні 0,01 (яка прослідковується у кореляційному зв'язку між ними) та дозволив узагальнити на рівні тенденції, що відносно симпатичного члена групи існують настановлення як до тотожного собі, схожого майже по всіх позиціях. Це може свідчити про те, що межі між «Я» і іншим проникні, гнучкі та подекуди «стерті». Було виявлено превалювання настанов симпатичному однокорупнику приписувати риси образу «Я», схожі на власні, і пов'язані з його схильністю до співробітництва, повагою до інших, відвертістю, почуттям гідності, великодушністю та терпимістю до недоліків, делікатністю, прагненням протегувати, критичністю до інших, нетерпимістю до помилок інших та т. ін. Такі результати, на нашу думку, можна інтерпретувати як відкриття меж для встановлення спільного поля взаємодії, що проявляється як проєкція власних рис на приємних партнерів по взаємодії.

Вимальовується настановлення членів новостворених навчальних груп орієнтуватися на симпатичних колег по навчанню, друзів, як на себе, і, таким чином, долати складну адаптаційну ситуацію на початкових етапах групової динаміки. На основі ідентифікації з симпатичним іншим спостерігаються також

відповідні очікування. Такі результати можна інтерпретувати, як прояв соціальної самокатегоризації внаслідок того, що межі між «Я» і оточенням є більш «текучими» (за висловом К. Левіна). На наш погляд, настановлення міряти приємного іншого по собі полегшує, спрощує взаємодію та у більшості випадків сприяє досягненню успіху у взаємодії. Проте пояснення отриманих даних потребує більш докладних подальших досліджень і може лежати у різних площинах.

При цьому у настановленнях стосовно антипатичних членів групи з низьким статусом не спостерігаються протилежні значення настановлень стосовно симпатичного. За нашими даними очікування студентів стосовно проявів неприємних членів групи згрупувалися навкруги агресивної поведінки і агресивних дій, що може свідчити про межові проблеми, пов'язані з загрозою цілісності і захищеності образу Я, які виникають в цьому випадку. Негативне відношення викликають ті, хто проявляють риси агресії, а саме, є більш критичними до оточуючих товаришів, готові підтримати чийсь точку зору у суперечці, схильні приймати на себе керівництво в групі, прагнуть бути в центрі уваги, утримувати власний «високий» статус у групі, недостатньо стримані у висловленні почуттів, не уникають критикувати товаришів. Відмінності між рисами «Я» і «антипатичного члена групи» значущі на рівні 0,05. Пояснення може лежати у площині соціальної категоризації, підтримання меж і відособлення. Агресивно налаштований член групи суб'єктивно несе загрозу особистій безпеці і межах інших членів групи, викликає антипатію і відособлення, провокує збільшення дистанції і, таким чином, потрапляє у низькостатусні члени групи. Можна припустити, що особисті межі у взаємодії з неприємними членами групи емоційно і дистанційно відсувають, «відштовхують» таких членів групи. Отже, відсторонення, «жорсткі межі», очікування агресії, разототожнення – це неповний перелік очікувань стосовно осіб з низьким статусом у навчальній групі.

Певним чином отримані в нашому дослідженні дані підтверджують наявність описаного в літературі настановлення привітних вважати

доброзичливими, а непривітних несимпатичними [10], з деякими уточненнями – симпатичних одногрупників наділяють рисами «Я» і не відмежовують у очікуваннях від себе. Прийняття позиції «Я у взаємодії» характеризується доброзичливими, приємними рисами та відрізняється в бік більшої комунікабельності, рисами якої молоді люди бачать схильність втручатися у контакти товаришів, схвалювати дружність, доброзичливість в групі, радіти спілкуванню з друзями, бути готовим підтримати чийсь бік у суперечці, мати прихильність до групи в цілому більше, ніж до певних товаришів, схильність до компромісів, несхильність до суперечок, меншу критичність до оточуючих, відвертість, делегування відповідальності та довіру до лідера, схвалення похвали та дотримання порад лідера, більшу симпатія до членів групи. Відмінності між рисами «Я» і «Я у взаємодії» значущі на рівні 0,05.

Отримані дані були проаналізовані на предмет залежності від статусу настановлень членів новостворених груп до прояву певних комунікативних тенденцій. Суттєвим видається настановлення високостатусних студентів на несхильність керувати одногрупниками та підтримувати настрій групи. Студенти з середнім статусом у взаємодії настановлені на більшу критичність до оточуючих, схильні відволікати групу від її цілей, спрямовані на обговорення розбіжностей, менше схильні до компромісів. Низькостатусні спрямовані протиречити лідеру, уникати зустрічей і зборів у групі, надають перевагу звертатися до лідера частіше, ніж до інших, схильні до суперечок, задерикувати, намагаються згуртувати навкруги себе однодумців, намагаються не демонструвати свої істинні почуття, в них виникає неприязність до тих, хто намагається виділитися. При цьому в них виявлене розходження власного уявлення про статус з реальним статусом у групі, та настановлення «намагатися утримувати своє високе положення у групі». Виявляється, що нижчий статус члена групи, тим більше зусиль на «підтримання» статусу у групі докладає молода людина, що може свідчитити про прояв психологічних захистів.

Разом з тим, в результаті контент-аналізу виявлені комунікативні тенденції, очікування і настановлення до прояву яких не відрізняються по всіх позиціях. Такі недиференційовані, так би мовити, «внутрішньомежові» інтерсуб'єктні риси, дають певну ступінь свободи, характеризують людську самотність на кшталт «не терпить, щоби ним командували», «має людську гідність», «вміє настояти на своєму», «може проявляти байдужість», «здатен бути суворим», «не обов'язково усіх любить», «незалежний», «упертий», «здатен сам потурбуватися про себе», «прагне до успіху», «стійкий», «діловитий», «практичний», «уважний», «прагне ужитися з іншими», «поблажливий до оточуючих», «добросердечний», та деякі інші. Такі результати можуть свідчити про існування здорових настановлень на самореалізацію та визнання меж інших у груповій взаємодії, і потребують подальших досліджень.

На основі отриманих даних вимальовується настановлення членів новостворених навчальних груп орієнтуватися на симпатичних для них членів групи як на себе, також спостерігаються на основі ідентифікації і відповідні очікування. Разом з тим, отримані тенденції є результатами першого етапу емпіричного дослідження очікувань та настановлень стосовно групової взаємодії на початкових етапах розвитку групи та потребують додаткових досліджень з метою збору емпіричного матеріалу та дотримання вимог статистичної достовірності.

Висновки. Наставлення і очікування можуть розглядатися як іманентні глибинні чинники регуляції групової взаємодії, які є складовими групового свідомого-несвідомого, показниками внутрішнього світу, які складають основу регуляції взаємодії. На початкових стадіях життєдіяльності новостворених груп були зафіксовані нами настановлення на суттєві статусно-рольові ознаки, які моделюють групову структуру. У контексті внутрішнього світу особистості у новостворених групах вузу були виявлені такі особливості очікувань і настановлень.

1) Поверхове сприйняття друзів з позитивним соціометричним статусом характеризується проєктивними настановленнями як до схожого на себе, майже тотожного собі, що свідчить про те, що з симпатичною людиною суб'єкт взаємодії не відчуває загрози «Я» і відчуває себе безпечно, внаслідок чого особистісні межі стають проникними, гнучкими, еластичними та подекуди «стертими», виникає спільний простір взаємодії. На наш погляд, така тенденція виникає як настанова, яка полегшує, спрощує взаємодію та у більшості випадків сприяє досягненню успіху у взаємодії. Такі результати, можливо, можна інтерпретувати, як прояв соціальної самокатегоризації. З іншого боку, описаний ефект виглядає як персоналізація, відображена суб'єктність себе в інших і інших в собі. Настановлення категоризувати членів групи з низьким статусом як конфліктних та незгодних викликає відповідне ставлення до них, пов'язане з очікуванням небезпеки відносно власного «Я» і, відповідно, закриттям меж. Разом з тим, нами виявлені риси, що стосуються особистої самореалізації членів групи, очікування за якими не мають статусно-позиційних відмінностей.

2) Рольова комунікація є суттєвою складовою групових процесів, оскільки соціальні настанови ґрунтуються на згоді суб'єкта розглядати певні об'єкти чи ситуації крізь призму соціальних норм та цінностей, моделювання яких відбувається у вигляді рольових моделей поведінки.

3) Включеність у взаємодію характеризує формування спільного простору взаємодії і меж, характеризує позитивні настановлення щодо взаємодії і, регулює гнучкість, еластичність і проникність меж. Процеси спілкування і відособлення, поєднання, приналежності до спільної групи і відмежування характерні для групової взаємодії як складові процесу встановлення меж.

Як поєднати успіхи у навчанні з ефективною взаємодією з ровесниками, кому це вдається, чи зростає включеність у взаємодію з розвитком групи – це питання майбутніх розвідок. Подальшими перспективами наших досліджень є наступне вивчення настановлень, очікувань, рольових моделей та інших

концептів рольової комунікації у новостворених групах, особливість та відмінні риси яких можна побачити лише у порівнянні з групами, які знаходяться на інших щаблях групової динаміки.

Література.

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб., Питер, 2001. – 288 с.
2. Березина Т.Н. Многомерная психика. Внутренний мир личности. М.: PER SE, 2001. – 319 с.
3. Вердербер Р. Психология общения./ Р.Вердербер, К. Вердербер // - СПб:Прайм-Еврознак, 2003. – 320 с.
4. Гамезо М.В. Атлас по психологии / М.В. Гамезо, И.А. Домашенко// - М.: Просвещение, 1986. – 272 с.
5. Горностай П.П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности / П.П. Горностай // К.: Интерпресс ЛТД, 2007., – 312 с.
6. Донченко Е.А. Психофракталы. Метапрограммы людей и социальных групп / Е.А. Донченко // Менеджмент и кадры: психология управления, соционика и социология. – 2010. - № 2. – С. 52-60.
7. Засади когнітивної психології спілкування. Монографія / За наук. ред. В.П. Казьмирєнка. К.: Імекс-ЛТД, 2013. – 390 с.
8. Коробанова О.Л. Рольове спілкування членів малої групи з різним статусом/ О.Л. Коробанова // Наукові студії з соціальної та політичної психології: зб. статей. Вип. 27 (30). - К.: Міленіум, 2011. – С. 41 – 49.
9. Краткий психологический словарь /Сост. Л.А. Карпенко; Под общ.ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
10. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс // - Спб: Питер, 1997. – 688 с.
11. М'ясоїд П.А. Курс загальної психології: Підручник: у 2 т. – К.: Алерта, 2012. – Т. 1. – 496 с.
12. Нартова-Бочавер С.К. Психологическое пространство личности. Монография/ С.К.Нартова-Бочавер // М.: Изд. «Прометей», 2005. – 312 с.

13. Психологія групової ідентичності: Закономірності становлення: [монографія]/ за наук. ред. П.П. Горностая. – К.: Міленіум, 2014. – 252 с.

14. Рягузова Е.В. Виды и функции границ в психологических исследованиях / Е.В. Рягузова// Известия Саратовского университета, 2011. Т. 11. Серия Философия. Психология. Педагогика, вып. 1. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/vidy-i-funktsii-granits-v-psihologicheskikh-issledovaniyah>.

References

1. Anan'ev B.G. (2001). *Chelovek kak predmet poznaniya [A man as a subject of cognition]*. Petrohrad: Piter. [In Russian].

2. Berezina T.N. *Mnogomernaya psihika. Vnutrenniy mir lichnosti [Multidimensional mind. Internal world of a personality]*. Moscow: PER SE. [In Russian].

3. Verderber, R. & Verderber, K. (2003). *Psikhologiya obshcheniya [Communicate!]*. (Andreeva I., Mironov N., Kulakov A., Ordanovskaya L., Ryisev S., Tsaruk A., Trans.). Petrohrad: Praym-Evroznak. [In Russian].

4. Gamezo, M.V. & Domashenko, I.A. (1986). *Atlas po psikhologii [Atlas on psychology]*. Moscow: Prosveshcheniye. [In Russian].

5. Gornostay, P.P. (2007). *Lichnost' i rol': Rolevoy podhod v sotsial'noy psikhologii lichnosti [Personality and role: role approach in social psychology of a personality]*. Kiev: Interpress LTD [In Russian].

6. Donchenko, E.A. (2010). Psihofraktaly. Metaprogrammy lyudey i sotsialnykh grupp [Psychofractals. Metaprogrammes of people and social groups]. *Menedzhment i kadry: psikhologiya upravleniya, sotsionika i sotsiologiya – Management and personnel: Psychology of management, socionica and sociology*. 2, 52-60. [In Russian].

7. Kazmyrenko, V.P., Dukhnevych, V.M., Osad'ko, O.Yu., Byelonozhko, Ye.V., Didkovskyy, S.V., Sivers, Z.F., et al. (2013). *Zasady kohnityvnoyi*

psicholohiyi spilkuвання [Basics of cognitive psychology of communication].

V.P.Kazmyrenko (Ed.). Kyiv: Imeks-LTD. [In Ukrainian].

8. Korobanova, O.L. Rol'ove spilkuвання chleniv maloyi hrupy z riznym statusom [Role communication of small group members with various status]. *Naukovi studiyi z sotsial'noyi ta politychnoyi psicholohiyi - Scientific studies of social and political psychology*, 27 (30), 41 – 49. Kyiv: Milenium. [In Ukrainian].

9. Petrovskiy, A.V., Yaroshevskiy, M.G. (Eds.). (1985). *Kratkiy psihologicheskiy slovar [Concise psychological dictionary]*. Moscow: Politizdat. [In Russian].

10. Mayers, D. (1997). *Sotsyal'naya psihologiya [Social psychology]*. Petrohrad: Piter. [In Russian].

11. M"yasoyid, P.A. (2012). *Kurs zahal'noyi psicholohiyi [The course of general psychology]*. Vols. 1-2. Kyiv: Alerta. [In Ukrainian].

12. Nartova-Bochaver, S.K. (2005). *Psicholohycheskoe prostranstvo lychnosti [Psychological space of a personality]*. Moscow: Yzd. «Prometey». [In Russian].

13. Hornostay, P.P., Lishchyns'ka, O.A., Chorna, L.H., Hrybenko, I.V., Pletka, O.T., Tsyhanenko, H.V., et al. (2014). *Psicholohiya hrupovoyi identychnosti: Zakonomirnosti stanovlennya. [The Psychology of group identity: Laws of becoming]*. Hornostay, P.P. (Ed.). – Kyiv: Milenium. [In Ukrainian].

14. Ryaguzova, E.V. (2011). *Vidy i funktsii granits v psihologicheskikh issledovaniyah [Types and functions of borders in psychological researches]*. *Izvestiya Saratovskogo universiteta. Seriya Filosofiya. Psihologiya. Pedagogika.- Saratov university monitor. Serie Philosophy. Psychology. Pedagogics. Vol. 11, issue 1*. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/vidy-i-funktsii-granits-v-psihologicheskikh-issledovaniyah> [In Russian].

Коробанова О.Л. Психологические особенности ожиданий и установок относительно группового взаимодействия членов вновь созданных групп.

В статье представлена модель ролевой коммуникации в групповом взаимодействии, созданная на основе новейших исследований в психологии групп, взаимодействия и коммуникации. Определены некоторые основные показатели внутреннего мира субъектов взаимодействия, которые составляют основу взаимодействия, его отражение и регуляцию, среди которых видное место занимают отношения к другим членам группы, установки и

ожидания. Охарактеризовано общее пространство взаимодействия, которое связано с персонализацией и которое участники взаимодействия наполняют своими смыслами. Обобщены ролевые аспекты психологии взаимодействия, что позволило выделить статусно-позиционные, дистанционно-эмоциональные и ценностно-эксспекционные аспекты при моделировании ролевой коммуникации. Представлены результаты первого этапа эмпирического исследования ожиданий и установок относительно группового взаимодействия на начальных этапах развития группы. Определены содержательные характеристики особенностей проявления и отражения внутреннего мира личности в общении с другими. В частности, некоторые ожидания и установки молодых людей отличаются в зависимости от позиций, которые они занимают. Однако по ряду свойств и проявлений молодые люди не делают различий в своих установках и ожиданиях, невзирая на позиции. Предпринята попытка охарактеризовать внутренние и внешние пределы личных границ и их существенные признаки, среди которых включенность во взаимодействие, персонализация и групповая идентичность.

Ключевые слова: малая группа, групповое взаимодействие, взаимные ожидания, установки, вновь созданная группа.

Korobanova O.L. Psychological features of expectations and attitudes regarding interaction of group-members of the newly-formed groups.

The article presents a model of the role communication based on theoretical analysis of the latest research in the group psychology, interaction and communication. In this article the inner world indexes of the interaction subjects, who make basis for interaction regulation with the focus on the attitudes to the other group-members, as well as their expectations were determined. Common interaction area related to personalizations, which the interaction participants fill with their own meanings was described. The role aspects of the psychology of interaction, which made possible to accentuate status-positional, distance, emotional and value-expectation aspects upon role-communication modeling have been generalized. Presented were the results of the first stage of empirical research of expectations and attitudes with regard to group-interaction on the initial stages of group development. The core characteristics of specific features of manifestation and reflection of the inner world of a personality upon communication with the others were also determined. It was established that some expectations and attitudes differ depending on positions, which young people stand for. However, comparing certain features and manifestations young people do not make any differences in their attitudes and expectations regardless to their positions. The article shows an attempt to characterize both inner and outer circumscriptions of the personal borders, as well as their indications. It is affirmed that amid these were inclusion into interaction, personalization and group identity. The core characteristics of the personal-role interaction modeling in terms of a role repertoire have been exposed.

Keywords: small group, group interaction, mutual expectations, attitudes, newly-formed group.